

190 let objevu Mladečských jeskyní

Drahomíra Coufalová

Přijíždí-li se do CHKO Litovelské Pomoraví ze západu od Mohelnice, nebo z východu od Olomouce, vystupuje nad pravým břehem řeky Moravy nepřehlédnutelný, ve směru SZ–JV protažený, výrazný geomorfologický hřbet Třesín (345 m). Je největší vápencovou krou devonských vápenců Mladečského krasu. Již pouhý pohled na jeho

strmý severní zlomový svah s vápencovými skalisky, prudce padající do údolí řeky Moravy je zcela jedinečný. Největší a nejvýznamnější přírodní bohatství však Třesín ukrývá ve svých hlubinách. Tvoří je rozsáhlý a členitý systém Mladečských jeskyní, jehož současná délka je 1250 m, z toho je 380 m zpřístupněno pro veřejnost.

Dóm Mrtvých. Foto Petr Zajíček

Tyto jeskyně zásluhou svých antropologických, archeologických a paleontologických nálezů patří k nejvýznamnějším evropským a světovým krasovým lokalitám. Jsou starou říční jeskyní, modelovanou v korozně erozním procesu. Výraznými puklinovými systémy a blízkostí vápencového povrchu predisponovaná speleogeneze se projevila ve velmi členitém, ve třech patrech vytvořeném systému chodeb, rozlehlých jeskynních domů a vysokých komínů, z nichž některé v určité době komunikovaly s povrchem. Propojení mezi jeskynními patry je také několika propastmi. Jako rok objevu Mladečských jeskyní se udává rok 1826.

Od roku 1933 jsou Mladečské jeskyně chráněny zákonem. V současnosti jsou společně s celým areálem národní přírodní památky Třesín součástí vyhlášeného území CHKO Litovelské Pomoraví. Jeskyně jsou rovněž chráněny jako kulturní památka.

Mladečské jeskyně vytvořily a modelovaly dávné vodní toky a prosakující vody v devonských vápencích ve východní části masivu Třesína, který je značně porušený četnými zlomy na geologicky aktivní tektonické linii Hané. Kombinace těchto petrografických a strukturně tektonických prvků s proudící, tlakovou a vířivou erozní činností vody se projevila i na mimořádné modelaci a značné členitosti převážně horizontálních podzemních prostor s četnými vápencovými kulisami, perforacemi stěn a mísovitými prohlubněmi. Přestože po svém objevení v roce 1826 byly jeskyně dlouhý čas nekontrolovaně navštěvovány a jejich krápníková výzdoba byla vandalsky pleněna, značné množství těchto útvarů a krápníkové výplně stále umocňuje estetický zážitek z návštěvy Mladečských jeskyní, například jeden z krápníkových symbolů této jeskyně, 2,4 m vysoký stalagmit Mumie, nebo krápníkové scenerie v Panenské jeskyni a Chrámu přírody.

Svým vědeckým významem patří Mladečské jeskyně mezi evropské unikáty zejména v oblasti antropologie a archeologie. V pravěku komunikovaly s povrchem a byly volně přístupné a využívány lidmi.

Následně došlo při destrukci k zavalení původních vchodů, skalní stěna pak byla na sklonku nejmladší doby ledové zakryta větrem navátou mocnou vrstvou spraší. Tyto spraše společně s dalšími hlinitými a písčitými sedimenty byly rovněž poměrně snadno a ve velkém množství splachovány a vklesávány svislými trhlinami a četnými komíny do jeskynních prostor. Přestože byly první prostory jeskyní objeveny znovu před 190 lety, v roce 1826, při otevření lomu na stavbu silnice, jejich existence nemohla zůstat v minulosti nepovšimnuta. Samotné pověsti a historické zprávy o Mladči a jeho okolí tomu nasvědčují. Jako například pověst o tom, že na Plavatisku, tj. dnešní louka nad samotnými jeskyněmi, stávalo hradisko lupičské bandy, vedené rytířem Plavatem. Lupiči pak podle pověsti spouštěli své zajatce do jeskyní rozkládajících se pod hradem. Jeden z dalších dokladů, z roku 1670, zmiňuje vlastníka pozemků na Třesíně, Matyáše Bočka z Měníka, podle kterého také byla nějaký čas jeskyně nazývána „Bočkova díra“. Z řady těchto místních pověstí je možno usuzovat, že se mezi zdejším obyvatelstvem udržovalo určité povědomí o podzemních dutinách na Třesíně, i když vstupy do nich byly dávno zakryty, resp. nebyly známy. Proto snad podle tradice, jak uvádí i V. Panoš (1955), byla hned při objevení jeskyní nalezena u vchodu lidská kostra vysoká 215 cm, vedle které leželo kopí vyřezávané z bílé kosti. Mnohem významnějším zaznamenaným faktem však je, že již před objevením vchodu po odstřelení skály v jižní stěně vlastního svahu vstupovali ojedinělí odvážlivci jakousi svislou puklinou do jeskynních prostor a vynášeli odtud množství různých kostí, které přinášeli mladečskému rychtáři.

Výzkumem k záchraně jeskyní

Mladečské jeskyně, které po jejich objevení nikdo nezajistil, se staly na dlouhou dobu předmětem vandalských návštěv. Až do druhé poloviny 19. století byly pleněny a zbaveny na většině přístupných míst své původní krápníkové výzdoby a bylo z nich vyneseno neznámé množství kostí různých pleistocénních zvířat. Velké krápníky byly z jeskyní rozváženy na vozech na trhy až do Olomouce. Tento vandalismus nakonec vedl k zahájení

Josef Szombathy

prvních vědeckých a odborných výzkumů v Mladečských jeskyních a k záchraně významných kolekcí nálezů z těchto jeskyní.

Těchto přírodnin vyvážených z jeskyní si náhodou povšiml, nebo na ně byl upozorněn Josef Szombathy, tehdejší kustod vídeňského muzea, který byl v té době na návštěvě v Olomouci. Ten pak jeskyně v letech 1881–1882 prozkoumal a také sestavil jejich schematický plán.

Překvapivým výsledkem jeho práce byly nálezy kostí lidí, kostěné i kamenné nástroje a provrtané zvířecí zuby i mnoho kostí zvířecích. Jeho nálezy jsou dosud uloženy ve sbírkách Přírodovědeckého muzea ve Vídni. Začátkem 20. století výzkumy pokračovaly a kromě J. Szombathyho se na nich podíleli J. Knies, J. Smyczek, J. Skutil a J. Jelínek. Většina z těchto antropologických a paleontologických nálezů však byla zničena při požáru zámku v Mikulově na konci 2. světové války.

Relikty koster pravěkého člověka moderního typu *Homo sapiens sapiens*, velké množství kostí, reliktů velkých pleistocénních zvířat i drobných obratlovců, značné množství opracovaných zvířecích kostí i mnohé další artefakty a přírodní unikáty.

Brčka v Panenské jeskyni. Foto Petr Zajíček

Rekonstrukce rituálního obřadu v dómu Mrtvých. Foto Petr Zajíček

To vše leželo desetitisíce let pohřbeno a konzervováno v jeskyních, pod vrstvou jeskynních sedimentů a překryto náteky jeskynního sintru.

Mladečské jeskyně poskytly celkem přes 100 jednotlivých lidských kostí, náležejících mužům, ženám i dětem. Z nalezených artefaktů jsou pozoruhodné zejména protáhlé projektily oštěpů vybroušené z kostí, nazývané „hroty mladečského typu“ (největší je dlouhý 28,8 cm) a přívěsky z 22 zubů různých zvířat (řezáků a špičáků), které jsou provrtány a viditelně byly nošeny. Staly se jedním z nejstarších dokladů lidského zdobení.

Velké množství zvířecích kostí dokumentuje složení tehdejší fauny během teplejších výkyvů poslední doby ledové. Z hlavních druhů to jsou pratur (*Bos primigenius*), zubr (*Bison priscus*), sob polární (*Rangifer tarandus*), jelen evropský (*Cervus elaphus*), los (*Alces palmatus*), medvěd jeskynní (*Ursus spelaeus*), liška (*Vulpes vulgaris fossilis*), kůň (*Equus caballus fossilis*), vlk (*Canis lupus*), liška polární (*Canis lagopus*), lev jeskynní (*Felis spelaea*), jezevec (*Meles taxus*), nosorožec (*Rhinoceros tichorhinus*), mamut (*Elephas primigenius*), bobr (*Castor fiber*). Vyskytly se i kosti ptáků, z mikrofauny hojně krtek, netopýr ušatý, netopýr pestrý, rejsek vodní, křeček, myšice křovinná i velké množství kostí hadů a ulit plžů. Značného a poněkud opomíjeného významu jsou z těchto jeskyní především celé kostry několika druhů hadů, které mají velkou stratigrafickou hodnotu a některými badateli byly jeskyně nazývány jako „hadí jeskyně“.

Přesto, že všechny archeologicky hodnotné vrstvy byly již z větší části dávno vykopány, výzkum a rekonstrukce životního prostředí lidí pokračovaly i ve druhé polovině 20. a na počátku 21. století. Právě poslední výzkumy americko-rakouského vědeckého týmu potvrdily stáří antropologických nálezů. Již ve 20. letech minulého století bylo zjištěno, že lidé obývající Mladečské jeskyně patřili mezi nejstarší zástupce člověka moderního typu, tzv. aurignacké kultury starší doby kamenné (paleolitu). Ta je charakteristická kamennými nástroji vyráběnými na čepelích a také

nástroji z kostí a parohů. Přesto byly do nedávné doby vyslovovány i pochybnosti o jejich příslušnosti k této kultuře. Rakouští badatelé přesně určili jejich stáří pomocí analýzy hmotnostní spektrometrie. Té podrobili čtyři lidské zuby a část lopatky ze Szombathyho nálezů. Bylo prokázáno, že jejich stáří je z období přibližně před 31 000 lety (lopatka je ještě starší). Konfrontace těchto analýz s artefakty, dokládajícími aurignackou kulturu, ukázala, že se jedná o dosud nejstarší prokázanou populaci moderních lidí v Evropě. Mladečské jeskynní sídliště je dnes považováno za nejstarší prokázané sídliště moderního člověka ve střední Evropě, za nejsevernější „konečnou stanici“ moderních lidí, migrujících z jižních oblastí k severu do prostor osídlených ještě neandrtálci.

Jeskyně pro veřejnost

První veřejné prohlídky jeskyní organizoval na přelomu 19. a 20. století A. Nevrlý. Roku 1911 jeskyně koupila Krajská muzejní společnost v Litvli, která velkoryse provedla jejich rozsáhlou úpravu, především vyklizení velkého množství jeskynních sedimentů. Zavedla elektrické osvětlení a postavila budovu s restaurací a s noclehárnou. Od 2. světové války jeskyně prošly správou několika státních organizací (např. TURISTA, ČEDOK, Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci). Po vzniku MŽP ČR v roce 1991 jejich provoz zajišťovala organizace státní ochrany přírody ČÚOP, později AOPK ČR, v roce 2006 se staly součástí jednotné Správy jeskyní České republiky. Chyby předchozích správců a jejich necitlivé zásahy z velké části napравила poslední rozsáhlá rekonstrukce návštěvní trasy a úprava jeskyní v roce 2003, která mnoha prostorám vrátila přírodní ráz a estetickou úroveň. V roce 2011 velkými změnami prošla provozní budova i celý povrchový areál. Rekonstrukce vstupního areálu měla za cíl vrátit objektu původní historický vzhled z období počátku minulého století a vybudovat nové zázemí pro současný provoz jeskyní.

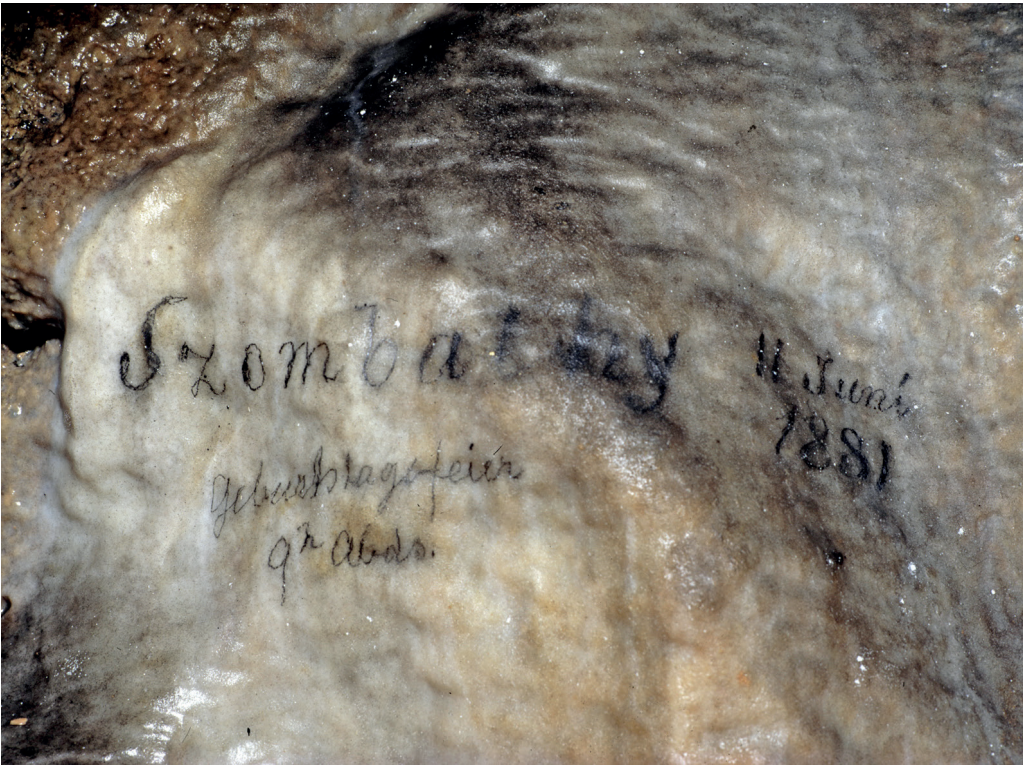
Změnou prošla i vstupní expozice, která byla rozšířena o nové exponáty. V nově vybudovaném východu přibýly informační tabule, které odborně doplňují samotnou prohlídku jeskyní.

Stalagmit Mumie. Foto Petr Zajíček

Skupina stalagmitů. Foto Petr Zajíček

Podpis Josefa Szombathyho v jeskyni z roku 1881. Foto Petr Zajíček